

**П О С Т А Н О В А
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ**

**Про затвердження Положення про матеріальну
відповідальність військовослужбовців
за шкоду, заподіяну державі**

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, N 25, ст. 193)

(Із змінами, внесеними згідно із Законом
N 2171-III ([2171-14](#)) від 21.12.2000, ВВР, 2001, N 9, ст.38)

Верховна Рада України **п о с т а н о в л я є**:

1. Затвердити Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі (додається).
2. Кабінету Міністрів України у тримісячний строк:
розробити і затвердити Перелік військового майна, недостача або розкрадання якого відшкодовується винними особами у кратному співвідношенні до його вартості;
привести рішення Уряду України у відповідність з Положенням про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі;
забезпечити перегляд і скасування міністерствами і відомствами України їх нормативних актів, що суперечать цьому Положенню.
3. Доручити Комісії Верховної Ради України з питань законності і правопорядку у разі необхідності подати до Верховної Ради України пропозиції про внесення до законодавчих актів змін і доповнень, що впливають з Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі.

Голова Верховної Ради України

О.МОРОЗ

м. Київ, 23 червня 1995 року
N 243/95-ВР

**ПОЛОЖЕННЯ
про матеріальну відповідальність військовослужбовців
за шкоду, заподіяну державі**

Відповідно до Конституції (Основного Закону) України ([888-09](#)) та інших актів законодавства України військовослужбовці і призвані на збори військовозобов'язані зобов'язані бережливо ставитися до довірених їм озброєння, техніки та іншого військового майна, вживати заходів до запобігання шкоді.

Особи, які посягають на державну власність, недбало ставляться до озброєння, техніки та іншого військового майна, притягаються до матеріальної відповідальності. Притягнення до матеріальної відповідальності не звільняє від дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної чи кримінальної відповідальності.

І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Це Положення визначає підстави і порядок притягнення до матеріальної відповідальності військовослужбовців і призваних на

збори військовозобов'язаних, винних у заподіянні шкоди державі під час виконання ними службових обов'язків, передбачених актами законодавства, військовими статутами, порадами, інструкціями та іншими нормативними актами.

За шкоду, заподіяну державі не під час виконання службових обов'язків, зазначені особи несуть матеріальну відповідальність у порядку, передбаченому цивільним законодавством України.

До військовослужбовців належать: солдати, матроси, сержанти, старшини строкової військової служби і ті, які проходять військову службу за контрактом, курсанти (слухачі) військово-навчальних закладів, жінки, які проходять військову службу за контрактом на посадах солдатів і матросів, сержантів і старшин, прапорщиків і мічманів та офіцерського складу, прапорщики, мічмани і офіцери Збройних Сил України, Прикордонних військ України, військ Цивільної оборони, Управління державної охорони України та інших військових формувань, створених відповідно до законодавства України, Служби безпеки України, військ внутрішньої та конвойної охорони Міністерства внутрішніх справ України, а також призвані на збори військовозобов'язані. (Абзац третій пункту 1 розділу I із змінами, внесеними згідно із Законом N 2171-III ([2171-14](#)) від 21.12.2000)

Дія цього Положення поширюється також на осіб рядового та начальницького складу Міністерства внутрішніх справ України.

2. Відшкодуванню підлягає пряма дійсна шкода, заподіяна розкраданням, пошкодженням, втратою чи незаконним використанням військового майна, погіршенням або зниженням його цінності, що спричинило додаткові витрати для військових частин, установ, організацій, підприємств та військово-навчальних закладів (далі - військові частини) для відновлення, придбання майна чи інших матеріальних цінностей або надлишкові виплати.

Військове майно - це державне майно, закріплене за відповідними військовими частинами. До нього належать: всі види озброєння, бойова та інша техніка, боеприпаси, паливно-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне та інше майно, а також кошти.

У випадках, передбачених пунктом 14 цього Положення, відшкодування військовослужбовцем і призваним на збори військовозобов'язаним прямої дійсної шкоди, заподіяної державі, здійснюється у кратному співвідношенні до вартості майна.

3. Військовослужбовці і призвані на збори військовозобов'язані несуть матеріальну відповідальність за наявності:

- а) заподіяння прямої дійсної шкоди;
- б) протиправної їх поведінки;
- в) причинного зв'язку між протиправною поведінкою і настанням шкоди;
- г) вини у заподіянні шкоди.

Протиправною визнається така поведінка (дія чи бездіяльність) військовослужбовця або призваного на збори військовозобов'язаного, коли він не виконує (недбало виконує) свої службові обов'язки.

Військовослужбовець або призваний на збори військовозобов'язаний визнається винним у заподіяній шкоді, якщо протиправне діяння вчинене ним умисно чи з необережності.

4. Відшкодування шкоди військовослужбовцями і призваними на збори військовозобов'язаними провадиться незалежно від притягнення їх до дисциплінарної чи кримінальної відповідальності за дію (бездіяльність), якою державі було заподіяно шкоду.

У разі притягнення особи, яка заподіяла матеріальну шкоду державі, до кримінальної відповідальності командир (начальник) військової частини зобов'язаний подати щодо неї цивільний позов до суду на суму невідшкодованої шкоди.

5. Час, протягом якого винного військовослужбовця і призваного на збори військовозобов'язаного може бути притягнуто до

матеріальної відповідальності, не може перевищувати строків позовної давності, встановлених чинним законодавством.

6. Військовослужбовці і призвані на збори військовозобов'язані, діями яких заподіяно шкоду державі, можуть добровільно відшкодувати її повністю або частково. Ці особи за згодою командира (начальника) військової частини можуть відновити пошкоджене майно.

Відшкодування шкоди натуральним рівноцінним майном не допускається в разі втрати чи пошкодження зброї, боєприпасів, спеціальної техніки тощо, які не можуть перебувати у власності громадян.

7. Військовослужбовці і призвані на збори військовозобов'язані у разі заподіяння з їх вини третім особам шкоди, яку було відшкодовано відповідно до чинного законодавства військовою частиною, зобов'язані відшкодувати її військовій частині у порядку, передбаченому цим Положенням та цивільним законодавством України.

8. Залежно від того, навмисно чи з необережності заподіяно шкоду, а також з урахуванням суспільної небезпечності дії (бездіяльності) винної особи та обставин, за яких заподіяно шкоду, і вартості майна до військовослужбовців і призваних на збори військовозобов'язаних застосовується повна або обмежена матеріальна відповідальність.

9. Нагляд за додержанням і правильним застосуванням цього Положення здійснюється Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами.

II. ОБМЕЖЕНА МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

10. Військовослужбовці і призвані на збори військовозобов'язані за шкоду, заподіяну недбалим виконанням ними службових обов'язків, передбачених військовими статутами, порадами, інструкціями та іншими нормативними актами, несуть матеріальну відповідальність у розмірі заподіяної шкоди, але не більше місячного грошового забезпечення.

Військові будівельники військово-будівельних частин, окремих батальйонів і рот у випадках, передбачених цим пунктом, несуть матеріальну відповідальність у розмірі заподіяної шкоди, але не більше середньомісячної заробітної плати.

За пошкодження, псування або втрату через необережність майна, виданого військовослужбовцям і призваним на збори військовозобов'язаним на період зборів в особисте користування, вони несуть матеріальну відповідальність у розмірі заподіяної з їх вини шкоди, але не більше тримісячного грошового забезпечення.

11. Командири (начальники) військових частин за шкоду, заподіяну державі їх підлеглими, несуть матеріальну відповідальність у розмірі заподіяної шкоди, але не більше тримісячного грошового забезпечення, якщо вони своїми розпорядженнями порушили встановлений порядок обліку, зберігання, використання, перевезення військового майна.

У разі, якщо командири (начальники) військових частин не вжили належних заходів, передбачених військовими статутами, порадами, інструкціями та іншими нормативними актами щодо запобігання розкраданню, знищенню чи псуванню військового майна або щодо притягнення винних до відповідальності, вони несуть матеріальну відповідальність у розмірі заподіяної шкоди, але не більше місячного грошового забезпечення.

12. Прапорщики, мічмани та офіцерський склад за шкоду, заподіяну з їх вини через прості вагонів, суден і автомобілів, несуть матеріальну відповідальність у розмірі заподіяної шкоди, але не більше тримісячного грошового забезпечення.

III. ПОВНА ТА ПІДВИЩЕНА МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

13. Військовослужбовці і призвані на збори військовозобов'язані несуть матеріальну відповідальність у повному розмірі шкоди, заподіяної з їх вини державі, у разі:

умисного знищення, пошкодження, псування, розкрадання, незаконного витрачання військового майна або вчинення інших умисних протиправних дій;

приписки у нарядах та інших документах фактично невиконаних робіт, перекручування звітних даних і обману держави в інших формах;

заподіяння шкоди особою, яка перебувала у нетверезому стані;

дій (бездіяльності), що мають ознаки злочину;

недостачі, а також знищення або псування військового майна, переданого їм під звіт для зберігання, перевезення, використання чи для іншої мети.

14. Військовослужбовці і призвані на збори військовозобов'язані за шкоду, заподіяну розкраданням, марнотратством або втратою зброї та боеприпасів, оптичних приладів, засобів зв'язку, спеціальної техніки, льотно-технічного, спеціального морського і десантного обмундирування, штурманського спорядження, спеціального одягу і взуття, інвентарних речей та деяких інших видів військового майна, несуть матеріальну відповідальність у 2-10-кратному розмірі вартості цього майна. Перелік військового майна, недостача або розкрадання якого відшкодовується винними особами у кратному співвідношенні до його вартості, затверджується Кабінетом Міністрів України.

15. Командири (начальники) військових частин, винні в незаконному звільненні чи переведенні робітника або службовця на іншу роботу, повністю відшкодовують матеріальну шкоду, заподіяну у зв'язку з оплатою за період вимушеного прогулу чи за період виконання ними нижчеоплачуваної роботи. Таку відповідальність командири (начальники) військових частин несуть також у разі затримання ними виконання ухвали суду або наказу вищого за підлеглістю командира (начальника) про поновлення робітника або службовця на роботі.

IV. ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ШКОДИ ТА ПОРЯДОК ЇЇ ВІДШКОДУВАННЯ

16. Розмір заподіяної державі шкоди визначається за фактичними втратами на підставі даних обліку виходячи з вільних оптово-роздрібних чи договірних цін, що діють на період розгляду питання про матеріальну відповідальність, а в разі відсутності таких даних - за цінами, що обчислюються в порядку, який визначається Міністерством економіки України.

Обчислення розміру шкоди, що підлягає відшкодуванню, провадиться з урахуванням зносу військового майна за встановленими нормами.

У разі виявлення недостачі майна, термін експлуатації якого на день ревізії (перевірки) чи інвентаризації закінчився, або у разі неможливості встановити час його втрати відшкодування заподіяної шкоди провадиться в розмірі 25 відсотків, а для госпрозрахункових підприємств, установ та організацій - у розмірі 50 відсотків первинної вартості майна, якого не вистачає (з урахуванням коефіцієнта кратності).

Сума стягнень за втрачене майно може бути зменшена командиром (начальником) військової частини за письмовим дозволом вищого за підлеглістю командира (начальника), а у випадках, передбачених законодавством України, - судом, залежно від обставин, за яких заподіяно шкоду, ступеня вини та матеріального стану винної особи, за винятком випадків заподіяння шкоди злочинними діями, вчиненими в особистих корисливих цілях.

17. Командири підрозділів та інші посадові особи про наявні факти заподіяння матеріальної шкоди зобов'язані негайно подати рапорт командиром (начальнику) військової частини.

У разі виявлення факту заподіяння матеріальної шкоди командир (начальник) військової частини призначає розслідування для встановлення причин виникнення шкоди, її розміру та винних осіб.

Розслідування має бути завершено протягом одного місяця з дня виявлення шкоди. У необхідних випадках цей термін може бути продовжено вищим за підлеглістю командиром (начальником), але не більш як на один місяць.

Розслідування не проводиться, якщо причини, розмір шкоди та винних осіб встановлено в ході ревізії (перевірки), інвентаризації, дізнання, попереднього слідства або судом.

За висновками ревізії (перевірки), інвентаризації, органу дізнання, попереднього слідства або суду командир (начальник) військової частини в п'ятиденний термін з дня одержання такого висновку видає наказ про стягнення з винної особи відповідної суми.

18. Розслідування призначається письмовим розпорядженням командира (начальника) військової частини, який має право прийняти рішення про притягнення військовослужбовця і призваного на збори військовозобов'язаного до матеріальної відповідальності.

Розслідування проводиться посадовою особою, компетентною у питаннях обліку, зберігання та використання відповідного майна або яка має вищу юридичну освіту.

Забороняється доручати розслідування посадовій особі, яка є підлеглою чи безпосереднім начальником військовослужбовця або військовозобов'язаного, призваного на збори, дії яких необхідно розслідувати, а також посадовим особам, які є співучасниками заподіяння матеріальної шкоди чи зацікавлені в результатах розслідування.

19. Розслідуванням повинно бути встановлено:
в чому полягає матеріальна шкода та яка її вартісна оцінка;
якими конкретно неправомірними діями військовослужбовця або призваного на збори військовозобов'язаного заподіяно шкоду;
вимоги яких законів, військових статутів, порадників, інструкцій та інших нормативних актів при цьому було порушено;
умисно чи з необережності та з якою метою заподіяно шкоду;
чи заподіяно шкоду винною особою під час виконання службових обов'язків;
ступінь вини кожного у разі заподіяння шкоди кількома особами;
умови та причини, що сприяли заподіянню шкоди, та її наслідки.

20. Посадова особа, призначена для проведення розслідування, має право:

брати письмові пояснення в осіб, причетних до факту заподіяння шкоди;

одержувати довідки, акти ревізій (перевірок), інвентаризацій, накладні, витяги з обліково-видаткових книг і журналів, інші документи і матеріали, необхідні для об'єктивного і повного розслідування, а також довідки про розмір заподіяної шкоди;

оглядати майно та приміщення, де воно зберігається;
проводити контрольні звіряння, заміри, зважування та інші контрольні-перевірні дії з метою встановлення умов і причин, що сприяли заподіянню шкоди.

21. У висновку розслідування викладаються факти, встановлені відповідно до вимог пунктів 3 і 19 цього Положення, та пропозиції про притягнення винної особи (винних осіб) до обмеженої, повної чи підвищеної матеріальної відповідальності, а в разі необхідності - обґрунтування можливості зменшення суми, що підлягає стягненню з винного для відшкодування заподіяної шкоди.

До висновку додаються:

письмові пояснення особи (осіб), яка притягається до матеріальної відповідальності;

письмові пояснення інших осіб, причетних до факту заподіяння шкоди;

акти ревізій (перевірок), інвентаризацій, накладні, витяги з обліково-видаткових книг і журналів та інші матеріали розслідування;

довідка про вартісну оцінку заподіяної шкоди за підписом начальника відповідної служби та фінансового органу (головного бухгалтера) військової частини.

Висновок підписується офіцером, який проводив розслідування. Всі матеріали розслідування подаються на розгляд командира (начальнику) військової частини, який його затверджує у разі прийняття рішення про стягнення з винного встановленої шкоди.

22. Військовослужбовці та призвані на збори військовозобов'язані, які притягаються до матеріальної відповідальності, ознайомлюються з матеріалами розслідування, про що у висновках робиться відповідний запис. Вони мають право подавати свої заперечення та клопотання на ім'я командира (начальника) військової частини.

23. Командир (начальник) військової частини після розгляду матеріалів розслідування зобов'язаний особисто провести бесіду з військовослужбовцем або призваним на збори військовозобов'язаним, який притягається до матеріальної відповідальності. Якщо вину військовослужбовця або призваного на збори військовозобов'язаного повністю доведено, командир (начальник) військової частини не пізніше як у місячний термін з дня закінчення розслідування видає наказ про притягнення до матеріальної відповідальності винної особи з зазначенням розміру суми, що підлягає стягненню.

У разі, коли шкоду заподіяно кількома особами, у наказі визначається точний розмір суми, що стягується окремо з кожної особи з урахуванням ступеня вини і конкретних обставин.

Наказ доводиться до відома винної особи (винних осіб) під розписку. Наказ може бути оскаржено вищому командира (начальнику) в порядку, встановленому Дисциплінарним статутом Збройних Сил України. У разі, коли у місячний термін з дня закінчення розслідування винну особу до матеріальної відповідальності не притягнуто, відшкодування заподіяної державі шкоди провадиться шляхом подання позову до відповідного суду.

24. Вищий за підлеглистю командир (начальник) перевіряє обґрунтованість притягнення винної особи до матеріальної відповідальності, а також розміру стягуваної суми. У виняткових випадках, з урахуванням матеріального стану винної особи, її сімейних обставин тощо, розмір суми, що підлягає стягненню, може бути зменшено. Розмір стягнених сум у цьому разі не може бути меншим, ніж це передбачено пунктом 10 цього Положення.

Оскарження наказу про притягнення до матеріальної відповідальності вищому за підлеглистю командира (начальнику) не зупиняє утримання грошового стягнення.

У разі опротестування зазначеного наказу прокурором утримання стягуваної суми зупиняється до прийняття рішення за протестом.

Якщо військовослужбовець або призваний на збори військовозобов'язаний не згоден з рішенням вищого за підлеглистю командира (начальника), він відповідно до частини п'ятої статті 5 Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" ([2011-12](#)) має право оскаржити таке рішення в судовому порядку.

У разі скасування наказу утриманні суми повертаються.

Кошти, що утримуються з військовослужбовців або призваних на збори військовозобов'язаних за наказом про відшкодування заподіяної державі шкоди, спрямовуються до бюджету міністерства або відомства, у військових частинах яких вони проходять військову службу чи збори.

25. Утримання грошового нарахування за наказом про відшкодування заподіяної шкоди провадиться щомісячно у розмірі 20 відсотків, а у разі відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок розкрадання, умисного пошкодження військового майна, - у розмірі 50 відсотків місячного грошового забезпечення (заробітку).

Якщо з грошового забезпечення (заробітку) провадяться інші передбачені законом утримання, то загальний розмір усіх утримань не може перевищувати 50 відсотків місячного грошового забезпечення (заробітку). Порядок і черговість стягнення в цих випадках визначаються відповідно до чинного законодавства.

Під місячним грошовим забезпеченням офіцерського (начальницького) складу і військовослужбовців, які проходять службу за контрактом, слід розуміти посадовий оклад разом з окладом за військове (спеціальне) звання і процентною надбавкою за вислугу років, а військовослужбовців строкової військової служби – посадовий оклад. Місячне грошове забезпечення призваних на збори військовозобов'язаних визначається відповідно до чинного законодавства України.

26. Розміри місячного грошового забезпечення визначаються відповідно до основних посадових окладів та окладів за військові (спеціальні) звання і процентних надбавок за вислугу років на день підписання наказу про притягнення до матеріальної відповідальності.

27. Суми щомісячних утримань з військовослужбовців строкової служби та курсантів стягуються з їх посадових окладів.

28. У разі притягнення до матеріальної відповідальності командирів (начальників) військових частин відповідно до пункту 11 цього Положення стягнення у кратному розмірі вартості військового майна, зазначеного у пункті 14 цього Положення, не застосовується.

29. Якщо військовослужбовця переведено на нове місце служби до прийняття рішення про відшкодування заподіяної ним шкоди, то матеріали розслідування, дізнання, рішення органів попереднього слідства та суду або витяг з акта ревізії, перевірки, інвентаризації надсилаються у п'ятиденний термін після закінчення розслідування, ревізії, перевірки чи інвентаризації на нове місце служби винного для притягнення його до матеріальної відповідальності. Командир (начальник) військової частини за новим місцем служби винної особи зобов'язаний у 15-денний термін з дня надходження матеріалів про заподіяння шкоди видати наказ щодо притягнення цієї особи до матеріальної відповідальності.

30. Якщо військовослужбовець вибув на нове місце служби до повного відшкодування заподіяної ним шкоди, то утримання грошової суми за новим місцем служби провадиться на підставі запису у грошовому атестаті. Списання сум заборгованості за попереднім місцем служби у цьому випадку провадиться лише в разі отримання письмового підтвердження про їх стягнення за новим місцем служби військовослужбовця. Підтвердження про прийняття суми заборгованості до стягнення підписується командиром (начальником), начальником фінансового органу (головним бухгалтером) військової частини і засвідчується гербовою печаткою.

31. У разі звільнення у запас або у відставку чи вибуття із військової частини винної особи (винних осіб) до прийняття рішення про стягнення з неї заподіяної шкоди командир (начальник) військової частини у порядку, встановленому чинним законодавством, подає цивільний позов до суду на суму заподіяної цією особою шкоди.

32. На притягнутих до матеріальної відповідальності звільнених з військової служби військовослужбовців і військовозобов'язаних після закінчення зборів, які не відшкодували заподіяної ними державі шкоди, в 10-денний термін після дня вибуття їх з військової частини до суду за місцем їх постійного проживання (роботи) надсилаються виконавчі написи органів, що виконують нотаріальні дії. Для отримання виконавчого напису командир (начальник) військової частини подає органам, що виконують нотаріальні дії, довідки про суму заборгованості, яка підлягає стягненню.

33. Сума невідшкодованої шкоди, що значиться за звільненим у запас чи у відставку військовослужбовцем або військовозобов'язаним, який пройшов збори, обліковується у військових частинах за попереднім місцем служби або проходження зборів до повного надходження грошових сум.

34. Розмір шкоди, що перевищує суму можливих відрахувань з винної особи, має бути віднесено на рахунок держави рішенням командира (начальника) військової частини в межах наданих йому прав.

35. Контроль за сплатою суми невідшкодованої шкоди, що значиться за військовослужбовцями, звільненими у запас чи у відставку, здійснюється фінансовими органами військових частин, а щодо військовозобов'язаних, які пройшли збори, - крім зазначених вище органів, військовим комісаріатом Автономної Республіки Крим, обласними, міськими та районними військовими комісаріатами.

36. Розмір шкоди, заподіяної державі розкраданням, пошкодженням, втратою і незаконним використанням майна, погіршенням його якості під час проходження військовослужбовцями військової служби за кордоном, визначається у роздрібних цінах у валюті країни перебування, а за відсутності таких цін - у роздрібних цінах країни перебування на аналогічне майно.

Відшкодування шкоди у цьому разі провадиться у валюті країни перебування, а у разі вибуття військовослужбовців в Україну - в національній валюті, з перерахуванням сум, що підлягають стягненню в іноземній валюті, за курсом Національного банку України.

V. ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ МАТЕРІАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

37. Матеріальна відповідальність не настає у випадках:
коли заподіяна шкода є наслідком дії непереборної сили;
невстановлення винної особи;
смерті винної особи;

коли шкоду заподіяно внаслідок виконання наказу старшого начальника, або виправданого в конкретних умовах службового ризику, або правомірних дій.

38. За фактом заподіяння шкоди у випадках, передбачених пунктом 37 цього Положення, командир (начальник) військової частини призначає розслідування, що проводиться відповідно до пунктів 17-23 Положення. За результатами розслідування видається наказ про списання суми заподіяної шкоди.